

Теорія та методика навчання

УДК 37.035.6:355.23:378

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19278314>

Організаційно-педагогічні механізми патріотичного виховання майбутніх фахівців сектору безпеки і оборони

Богдан-Петро Олегович Кошовий

доктор економічних наук, доцент

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», доцент кафедри

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Леся Несторівна Зельман

кандидат педагогічних наук, доцент,

ЗВО "Львівський університет бізнесу та права"

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2497-7292>

Світлана Михайлівна Вдович

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Український

науково-дослідний інститут освітнього консалтингу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3582-4395>

Павло Володимирович Сливенко

старший викладач, Національна академія Служби Безпеки України

<https://orcid.org/0000-0002-3818-4234>

Прийнято: 02.03.2026 | Опубліковано: 21.03.2026

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз організаційно-педагогічних механізмів патріотичного виховання майбутніх фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах повномасштабної збройної агресії. Обґрунтовано теоретичні засади патріотичного виховання як педагогічної категорії, що відрізняється від ідеологічної індоктринації зосередженістю на формуванні ціннісних орієнтацій, критичного мислення та добровільної участі вихованця. Визначено три структурні компоненти патріотизму як педагогічного конструкта: когнітивний (знання про історію, культуру, правову систему), афективний (емоційна прихильність, національна ідентичність) і поведінковий (готовність до активних дій, служіння, волонтерства). Розкрито структуру організаційно-педагогічного механізму, що включає цільовий, змістовий, процесуальний, організаційний, результативний і рефлексивний компоненти, та його змістові напрями: духовно-моральний, культурно-історичний, громадсько-правовий і військово-патріотичний. Проаналізовано навчальні, позанавчальні та самовиховні форми патріотичного виховання у закладах вищої освіти сектору безпеки й оборони, а також наративні, дискусійні, проєктні та імерсивні методи. Особливу увагу приділено ролі виховного середовища закладу вищої освіти як прихованого навчального плану. Досліджено трансформацію виховного процесу в умовах війни: роботу з травматичним досвідом курсантів, педагогічну підтримку ветеранів бойових дій, протидію деморалізації та емоційному вигоранню, формування медіаграмотності як невід'ємного компонента патріотичного виховання. Окреслено критерії оцінювання ефективності виховних механізмів за параметрами системності, наступності, інтегрованості та суб'єктності, а також перспективи їх удосконалення з урахуванням європейського досвіду демократичної громадянськості. Зроблено висновок, що оптимальна модель механізму є суб'єктно-діалогічною, інтегративною і

компетентнісно-орієнтованою, поєднуючи державницьку відданість із професійною відповідальністю та демократичною свідомістю.

Ключові слова: патріотичне виховання, організаційно-педагогічний механізм, сектор безпеки і оборони, курсанти, громадянська свідомість, медіаграмотність, виховне середовище, критичне мислення.

Organizational and Pedagogical Mechanisms of Patriotic Education of Future Specialists in the Security and Defense Sector

Bohdan-Petro Olehovych Koshovyi

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,

Lviv University of Business and Law, Associate Professor of the Department,

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Lesia Nestorivna Zelman

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Institution of higher education «Lviv University of Business and Law»; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2497-7292>

Svitlana Mykhailivna Vdovych

PhD (Pedagogy), Senior Researcher,

Lviv State University of Life Safety, Ukrainian Research Institute of Educational Consulting

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3582-4395>

Pavlo Volodymyrovych Slyvenko

Senior Lecturer, National Academy of the Security Service of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3818-4234>

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of organizational and pedagogical mechanisms of patriotic education of future specialists in the security and defense sector of Ukraine in the context of full-scale armed aggression. The theoretical foundations of patriotic education as a pedagogical category are substantiated, distinguishing it from ideological indoctrination through its focus on forming value orientations, critical thinking, and voluntary participation. Three structural components of patriotism as a pedagogical construct are identified: cognitive (knowledge of history, culture, legal system), affective (emotional attachment, national identity), and behavioral (readiness for active action, service, volunteering). The structure of the organizational-pedagogical mechanism is revealed, including target, content, procedural, organizational, performance, and reflexive components, along with its content directions: spiritual-moral, cultural-historical, civic-legal, and military-patriotic. The educational, extracurricular, and self-educational forms of patriotic education in higher education institutions of the security and defense sector are analyzed, as well as narrative, discussion, project-based, and immersive methods. Special attention is given to the role of the educational environment of the institution as a hidden curriculum. The transformation of the educational process under wartime conditions is examined: working with cadets' traumatic experience, pedagogical support for combat veterans, counteracting demoralization and emotional burnout, and developing media literacy as an integral component of patriotic education. The criteria for evaluating the effectiveness of educational mechanisms by parameters of systematicity, continuity, integration, and subjectivity are outlined, along with prospects for their improvement considering the European experience of democratic citizenship. It is concluded that the optimal model of the mechanism is subject-dialogical, integrative, and competence-oriented, combining state devotion with professional responsibility and democratic consciousness.

Keywords: patriotic education, organizational-pedagogical mechanism, security and defense sector, cadets, civic consciousness, media literacy, educational environment, critical thinking.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації перетворила патріотичне виховання в Україні з абстрактної педагогічної задачі на екзистенційну необхідність. Патріотизм для молоді перестав бути декларативною лояльністю і став усвідомленою готовністю захищати державу, проте ефективність виховних зусиль потребує системного підходу із чітко визначеними механізмами та критеріями оцінювання. Принципово важливо відмежувати патріотичне виховання як педагогічний процес від ідеологічної індоктринації та пропаганди: пріоритетними мають залишатися формування ціннісних орієнтацій, розвиток критичного мислення та добровільна участь вихованця. Відтак обґрунтування структури, компонентів та принципів організаційно-педагогічного механізму патріотичного виховання курсантів закладів вищої освіти (ЗВО) сектору безпеки й оборони залишається актуальним завданням педагогічної науки та освітньої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. П. Ящук та Н. В. Казакова дослідили методологічні підходи до організації національно-патріотичного виховання курсантів ЗВО системи МВС; на основі нормативно-правових документів вони визначили дві ключові складові виховання – емоційну (ставлення) та діяльнісну (готовність до дій) – й обґрунтували вимогу системності та наступності [1]. О. І. Федоренко здійснив системний аналіз напрямів національно-патріотичного виховання поліцейських під час навчання у ЗВО МВС, виокремивши духовно-моральний, культурно-історичний, громадсько-правовий і військово-патріотичний змістові вектори [2]. Б. О. Пантюхов розкрив потенціал гуманітарних дисциплін у патріотичному вихованні курсантів вищих військових навчальних закладів: заняття з історії,

культури та традицій українського народу, за його висновками, сприяють формуванню свідомого почуття відданості та патріотизму [3].

Зарубіжний досвід патріотичного виховання розглянуто у низці досліджень. К. Лін та Л. К. Чунг проаналізували патріотизм у моральному вихованні в контексті раціонального підходу, наголосивши на ризиках безкритичного насадження офіційної версії патріотизму та на необхідності заохочення критичного мислення й поваги до альтернативних поглядів [4]. А. Козіна дослідила прихований навчальний план у військових школах Хорватії й встановила, що ієрархічні стосунки формують культуру поваги, готовності до підпорядкування та колективного духу [5]. Л. Браун обґрунтувала ефективність наративних методів у військовому навчанні: оповідь, за її висновками, здатна впливати на організаційну культуру й об'єднувати людей навколо спільних цілей [6]. В. Богоута та співавтори запропонували критичні стратегії зміцнення рамок патріотичного виховання молоді, зафіксувавши зміщення пріоритетів в умовах війни до національної консолідації та збереження ідентичності [7].

Н. І. Череповська дослідила патріотизм молоді інформаційної доби й встановила, що низький рівень медіаграмотності призводить до неусвідомленого поширення ворожих наративів; у монографії обґрунтовано інноваційні засоби розвитку медіаграмотності й інформаційної безпеки [8]. В. В. Лулька та В. В. Титаренко конкретизували формування медіаграмотності й інформаційної гігієни як складову патріотичного виховання в умовах гібридної війни [9]. С. О. Солонська висвітлила організаційно-педагогічні умови патріотичного виховання у контексті батьківсько-виховательської взаємодії, наголосивши на системності виховного впливу [10]. Ш. Сафоев розглянув загальні аспекти патріотичного виховання молоді, підкресливши змістові компоненти, що охоплюють емоційне ставлення та готовність до конкретних дій [11]. С. Бехлер та співавтори проаналізували досвід політичної освіти у Бундесвері Німеччини, виявивши поєднання знань про державу з критичним ставленням до неї [12]. Стенфордська

енциклопедія філософії подає ґрунтовний огляд концепції громадянської освіти у демократичних суспільствах із акцентом на ризиках ідеологічної індоктринації під виглядом патріотизму [13].

Водночас невирішеною залишається проблема комплексного розгляду організаційно-педагогічного механізму патріотичного виховання курсантів ЗВО сектору безпеки й оборони як цілісної системи з урахуванням трансформацій, зумовлених повномасштабною війною.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз складових організаційно-педагогічного механізму формування громадянсько-патріотичної свідомості курсантів ЗВО сектору безпеки і оборони, оцінка форм і методів виховної роботи, а також розгляд сучасних викликів та засад удосконалення в умовах повномасштабної війни.

Виклад основного матеріалу. Патріотичне виховання є цілеспрямованим педагогічним процесом формування ціннісних орієнтацій, пов'язаних із любов'ю до Батьківщини, готовністю служити їй та відповідальністю перед суспільством. Від суто громадянського виховання воно відрізняється зосередженістю на національних традиціях, історії та культурі. У закордонній практиці близькими за змістом є citizenship education (Великобританія) та civic education (США), що акцентують громадянську самосвідомість і участь, а також Politische Bildung (Німеччина) й éducation civique (Франція), де знання про державу поєднуються з критичним ставленням [12, 13]. В усіх зазначених підходах ключовими принципами виступають демократія, права людини та толерантність, що корелює з українським акцентом на поєднання патріотизму й європейських цінностей.

Структура патріотизму як педагогічного конструкта охоплює три компоненти: когнітивний (знання про історію, культуру, державні символи, правову систему), афективний (емоційна прихильність, національна ідентичність, гордість за країну) і поведінковий (готовність до активних дій –

служіння, захисту, волонтерства). Змістові компоненти національно-патріотичного виховання поєднують емоційне ставлення та готовність до конкретних дій і вчинків [1, 11]. Разом з тим патріотизм як ціннісна орієнтація не тотожний патріотизму як державницькій ідеології: безкритичне насадження офіційної версії може перетворитися на інструмент влади [4, 13]. Критерієм педагогічно обґрунтованого виховання є відмова від догматичної індокринації на користь аналізу історичних подій, формування власного аргументованого світогляду та поваги до альтернативних поглядів [4].

Специфічною формою виступає професійний патріотизм майбутніх фахівців безпекового профілю, що поєднує громадянську лояльність з професійним обов'язком. Курсант ЗВО має усвідомлювати: виконання службових обов'язків і є вираженням любові до Батьківщини. Гуманістична місія військового чи поліцейського полягає у захисті держави та громадян заради безпеки і розвитку суспільства, а не заради ідеології.

Визначивши категоріальний апарат, доцільно перейти до структури організаційно-педагогічного механізму. Механізм трактують як впорядковану сукупність взаємопов'язаних компонентів (мета, зміст, форми, методи, засоби, суб'єкти, умови, результат, зворотний зв'язок), що забезпечує досягнення виховної мети. У національно-патріотичному вихованні курсантів виділяють духовно-моральний, культурно-історичний, громадсько-правовий і військово-патріотичний змістові напрями [2]. Узгодженість цих напрямів гарантує, що патріотичне виховання формує цілісний світогляд, а не зводиться до одного аспекту.

Цільовий компонент механізму передбачає формування конкретних патріотичних компетентностей відповідно до фаху (службова лояльність, моральна відданість). Змістовий компонент охоплює наповнення процесу знаннями й ідеями: історією Вітчизни, правовими основами, професійною етикою, героїчним досвідом. Процесуальний компонент визначає організацію

форм і методів виховання – інтеграцію патріотичного змісту в навчальні курси, дискусійні заняття, проєктну діяльність. Організаційний компонент окреслює суб'єктну структуру: вихователі, командири, наставники, психологи, ветерани, підрозділи виховної роботи, кафедри гуманітарних дисциплін, студентське самоврядування. Результативний компонент конкретизує критерії та показники сформованості патріотичних якостей, а рефлексивний забезпечує систематичну діагностику та корекцію виховного курсу. Реалізація цих компонентів має спиратися на системність і наступність [1, 2], оскільки освітній механізм покликаний забезпечувати знання, почуття та практичну дію водночас.

Принципи функціонування механізму охоплюють системність (цілісність і взаємозв'язок елементів), наступність (ступінчастість та послідовність рівнів навчання), зв'язок підготовки з реальними службовими завданнями, опору на позитивний історичний і сучасний досвід та суб'єктність курсанта як активного учасника і співпланувальника власної виховної траєкторії.

Описана інституційна архітектура окреслює організаційну рамку, проте наповнення конкретними формами та методами визначає реальну ефективність виховного процесу. У ЗВО сектору безпеки й оборони застосовують різноманітні форми патріотичного виховання. Навчальні форми передбачають інтеграцію патріотичного змісту в гуманітарні дисципліни (курси історії України, правознавства, філософії, етики), а також тематичні курси на зразок «Історія державотворення» чи «Краєзнавство». Заняття з історії, культури та традицій українського народу сприяють усвідомленню курсантами спільного минулого і національної ідентичності [3]. В окремих військових академіях спеціально виділені дисципліни, зокрема «Воїнська історія України» та «Філософія війни», безпосередньо спрямовані на формування свідомого почуття відданості й патріотизму [3].

Позанавчальні форми охоплюють урочисті заходи (підняття прапора, паради), вшанування пам'яті героїв, ритуали (присяга, марші), екскурсії до

історичних місць і музеїв, зустрічі з ветеранами й волонтерами, благодійні акції. Зустрічі з ветеранами активних бойових дій мають виразний виховний ефект, оскільки реальні бойові історії конкретизують абстрактне поняття служіння. Культурно-мистецькі проєкти (конкурси строю й пісні, театр воєнної історії) доповнюють цей арсенал. Самовиховні форми (індивідуальна рефлексія, ведення щоденників, самоосвітні проєкти) підтримують зовнішній вплив зсередини й формують багатокomпонентне виховне середовище.

Методи патріотичного виховання мають відповідати вимогам різноманітності й доказовості. Наративні методи, засновані на оповідях реальних героїв чи особистому досвіді викладачів-практиків, є ефективним інструментом ціннісної трансляції: оповідь здатна впливати на організаційну культуру й об'єднувати людей навколо спільних цілей [6]. Дискусійні методи (дебати, обговорення моральних дилем, кейс-стаді) розвивають критичне мислення й аргументоване ставлення до патріотичних питань. Проєктні методи (соціальні або дослідницькі проєкти на патріотичну тематику) стимулюють ініціативність: розробка інформаційних кампаній, архівних досліджень чи волонтерських ініціатив. Імерсивні методи (реконструкції битв, тематичні квести) занурюють у події минулого, формуючи відчуття єдності поколінь.

Виховне середовище ЗВО функціонує як прихований навчальний план. Символіка (прапори, гімн, геральдика підрозділу), традиції та ритуали корпусу, корпоративна культура спільності курсантів і офіцерів закріплюють виховні цінності без формального дидактичного тиску. Аналіз досвіду хорватських військових шкіл засвідчує, що прихований навчальний план через ієрархічні стосунки формує культуру поваги та колективного духу [5]. Водночас в Україні зберігається проблема заходоцентристського формалізму: численні виховні заходи проводяться, проте далеко не завжди трансформуються в реальні зміни свідомості. Орієнтиром має бути якість соціально-психологічного ефекту –

наскільки випускник демонструє високі моральні стандарти, готовність до служіння та критичний підхід до інформації.

Повномасштабна війна кардинально змінила контекст реалізації описаних форм і методів. Раніше курсантів готували до гіпотетичної загрози; нині значна частина молоді має бойовий досвід або втратила близьких. Мотивація патріотизму стала екзистенційною: пріоритети виховання зміщуються на національну консолідацію, збереження ідентичності та готовність до самопожертви [7]. Ці зміни породжують низку педагогічних викликів.

Передусім постає потреба у роботі з травматичним досвідом курсантів. Патріотизм не повинен заперечувати страждання; навпаки, завдання освіти – інтегрувати пережиту трагедію у ціннісну перспективу, а не використовувати біль для маніпуляцій. Педагоги мають володіти знаннями з психології травми і вміти організувати безпечний простір для рефлексії. Ветерани бойових дій дедалі активніше залучаються до виховної роботи як носії безпосереднього досвіду служіння, проте потребують педагогічної підтримки, аби доносити жорстку правду війни, зберігаючи гуманістичні акценти. Так само принципово протидіяти деморалізації та емоційному вигоранню особового складу: патріотизм має бути стійким світоглядним вибором, а не ситуативною реакцією. Кураторські програми з цією метою посилюють моральну стабільність через роботу з лідерами груп, психологічні тренінги та фізичну підготовку.

Інформаційний простір створює окремий виклик. Медіаграмотність в умовах інформаційної війни стає невід'ємним компонентом патріотичного виховання. Низький рівень медіаграмотності молоді призводить до неусвідомленого поширення ворожих наративів [8]. Мета виховання полягає у тому, щоб навчити критично оцінювати інформацію, а не обмежувати доступ до неї. На офіційному рівні визначено, що разом із формуванням інноваційної медіаграмотності та інформаційної безпеки патріотичній освіті потрібно стимулювати розвиток морального вибору та особистісної ідентичності [8, 9]. У

ЗВО впроваджують курси з медіаосвіти, практику фактчекінгу, аналіз пропагандистських технологій. Небезпеку становить милітаризація виховання, коли патріотизм ототожнюють з агресивною риторикою. Продуктивнішою є стратегія державного гуманізму: виховувати любов до країни через повагу до людини, культури й закону.

Попри розгалуженість форм, методів та інструментів, ефективність патріотичного виховання потребує верифікації. Патріотизм важко піддається кількісному вимірюванню, проте міжнародний досвід засвідчує можливість діагностики за багатофакторними критеріями. Методики оцінювання ціннісних орієнтацій (адаптації шкал Ш. Шварца або М. Рокіча) допомагають визначити місце патріотизму у ціннісній картині особистості. Поведінкові індикатори (участь у волонтерстві, готовність захищати країну, відмова від ухилення від служби) є опосередкованим показником виховних результатів. Рефлексивні підходи (есе, портфоліо курсантів, самооцінка) уможливають відстеження усвідомлення власної громадянської ідентичності.

Критерії ефективності механізму мають охоплювати його внутрішню якість: системність (наявність логічно цілісної системи, а не розрізнених акцій), наступність (збереження виховного впливу при переході на кожний наступний курс чи посаду) та інтегрованість (поєднання виховної діяльності з навчальним і службовим режимом). Окремо слід оцінювати суб'єктність: чи стають курсанти співтворцями виховного процесу. Зарубіжний досвід може слугувати орієнтиром: США та Великобританія розробляють програми Character Education Assessment, що вимірюють громадянські чесноти через поведінкові задачі і спостереження, а ЄС включає демократичну компетентність до ключових компетенцій для сталого розвитку, відстежуючи участь молоді в громадському житті.

Перспективи вдосконалення механізмів виховання пов'язані з інституційним закріпленням моніторингу. Доцільно створити систему

показників патріотичної підготовки всередині ЗВО – аналог внутрішнього забезпечення якості освіти з орієнтацією на цінності. Відповідні інституції можуть координувати розробку індикаторів (міра активної громадянської позиції, рівень довіри до держави, участь у патріотичних проєктах). Євроінтеграційний вимір при цьому набуває принципового значення: патріотичне виховання України має узгоджуватися з європейськими демократичними цінностями. Ключовим є пошук спільної моделі демократичної громадянськості, коли гордість за державу поєднується зі свободою критики та повагою до інших націй. Патріотизм у такому розумінні стає елементом високої культури громадянства, а не засобом тоталітарної мобілізації [7, 13].

Висновки. Організаційно-педагогічний механізм патріотичного виховання майбутніх фахівців сектору безпеки і оборони є комплексним системним конструктом із чітко визначеними метою, змістом, формами, методами, засобами, суб'єктами, умовами та результатами. Ефективність механізму залежить від логічної цілісності, наступності на різних етапах підготовки, інтеграції з професійною діяльністю курсантів та їхньої активної участі. Аналіз зарубіжного досвіду та вітчизняних практик засвідчує: реальна успішність виховання визначається здатністю сформувати внутрішню мотивацію служіння й захисту Вітчизни, а не формальним заходоцентризмом.

Сучасна війна ставить завдання виховувати відповідальних громадян із розвиненим критичним мисленням, здатних співвідносити патріотизм із європейськими цінностями та демократією. Оптимальна модель механізму є суб'єктно-діалогічною, інтегративною та компетентнісно-орієнтованою. Вона об'єднує наскрізний патріотичний зміст у всіх дисциплінах, посилює роль курсанта як активного партнера, використовує мультиперспективні методи (нарративи, проєкти, дискусії, імерсивні практики) й орієнтується на розвиток громадянської свідомості як результат. У такій системі патріотичне виховання є органічною частиною підготовки сучасного фахівця сектору безпеки, поєднуючи

державницьку відданість із професійною відповідальністю та демократичною свідомістю.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою валідних інструментів моніторингу патріотичної вихованості курсантів, апробацією інтегрованих програм медіаграмотності у ЗВО сектору безпеки й оборони, а також порівняльним аналізом європейських моделей громадянської освіти з метою їх адаптації до українських реалій.

Список використаних джерел

1. Ящук І. П., Казакова Н. В. Методологічні підходи до організації національно-патріотичного виховання курсантів ЗВО системи МВС і формування у них патріотизму як комплексної особистісної і базової професійної якості. *Молодь і ринок*. 2023. № 8 (216). С. 80–88. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.289413>. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/289413>
2. Федоренко О. І. Напрями національно-патріотичного виховання поліцейських під час навчання у ЗВО МВС України. *Проблеми сучасної поліціології*. 2022. № 2. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32603/2311-8473-2022-2-5-13>. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/07559589-a24f-4d5b-960a-b0ef645b015b>
3. Пантюхов Б. О. Патріотичне виховання курсантів ВВНЗ засобами гуманітарних дисциплін. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 85. С. 239–258. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/4006/3519/>
4. Cong Lin, Li K. Cheung. Patriotism in moral education: Toward a rational approach in China. *Journal of Moral Education*. 2022. Vol. 51, № 1. P. 29–44. DOI: <https://doi.org/10.1080/03057240.2021.1881463>. URL: <https://www.researchgate.net/publication/365515792>

5. Kozina A. The Hidden Curriculum in Military Schools. *Defence and Security: Doctrine, Strategy, Practice*. 2018. № 1 (14). P. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.3887>. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-134903-63181>
6. Brown L. Storytelling as an Instructional Technique: Recommendations for Military Instructors. *Journal of Military Learning*. 2022. Vol. 6, № 4. P. 35–48. DOI: <https://doi.org/10.4078/jsls.1902>. URL: <https://www.armyupress.army.mil/Journals/Journal-of-Military-Learning/Journal-of-Military-Learning-Archives/JML-April-2025/Storytelling/>
7. Bogouta V. et al. Critical strategies for strengthening the patriotic education framework for youth. *Multidisciplinary Reviews*. 2024. Vol. 8, art. e2024spe075. DOI: <https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe075>. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746383/1/spe075.pdf>
8. Череповська Н. І. Патріотизм молоді інформаційної доби: інноваційні засоби розвитку : монографія. Кропивницький : ІСПП НАПН України, 2023. 268 с. ISBN 978-966-189-694-8. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/posib_cherepovska_2023.pdf
9. Лулька В. В., Титаренко В. В. Формування медіаграмотності та інформаційної гігієни як складова патріотичного виховання в умовах гібридної війни. *Українська професійна освіта*. 2025. № 18. С. 101–110. DOI: <https://doi.org/10.46792/iipotp-2025-18-02>. URL: <https://урепнпу.pnpu.edu.ua/article/view/347749>
10. Солонська С. О. Особливості організаційно-педагогічних умов патріотичного виховання у процесі батьківсько-виховательської взаємодії. *Навчання і виховання у дошкільних та початкових навчальних закладах*. 2020. № 3. С. 47–55. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/6c56f53c-8b88-4f27-8aeb-7394e7251028>

11. Safoev Sh. Important Aspects of Patriotic Education of Youth. *Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*. 2024. Vol. 2, № 4. P. 10–16.
DOI: [https://doi.org/10.47411/jll/2-4\(2024\)-02](https://doi.org/10.47411/jll/2-4(2024)-02). URL:
<https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/download/4057/3556/7159>
12. Bächler S., Büsiek L. et al. Ein Exkurs zu politischer Bildung in der Bundeswehr. *DJI-Publikation*. 2021. S. 14–16. DOI:
<https://doi.org/10.17620/1550045322.28>. URL:
https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs2021/KJB_Baechler_Bussiek_Exp16KJB_2021.pdf
13. Civic Education. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Fall 2024 Edition.
URL: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/civic-education/>